

MDŽ je šancou pomenovať systémové problémy a hľadať štrukturálne riešenia

SPOLOČNÁ TLAČOVÁ SPRÁVA AMNESTY INTERNATIONAL SLOVENSKO, INAKOSŤ, INTYMYTA, MOŽNOSŤ VOĽBY, NEON, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA A SAPLINQ

EMBARGOVANÁ DO 8. MARCA 2024

Medzinárodný deň žien je pre organizácie a jednotlivkyne, ktoré pracujú s ľudskými právami a prežívšimi rodovo a rasovo podmieneného násilia, aj tento rok dňom, keď si pripomíname systémové zlyhania a zanedbávanie práv žien zo strany štátu. Okrem toho sa kolektívne zamýšľame nad následkami, ktoré majú chýbajúce riešenia a dlhodobé porušovanie práv žien na ich životy aj celkový stav občianskej spoločnosti. Ženy, ktorých sa porušovanie práv týka, sú často aj obrankyňami práv, ktoré za svoje aktivity čelia prenasledovaniu a ďalšiemu útlaku.

V spoločnej tlačovej správe organizácií a kolektívov Amnesty International, Inakosť, InTYMYta, Možnosť voľby, Neon, Poradňa pre občianske a ľudské práva a Saplinq sa zaoberáme:

- novelou Trestného zákona a jej vplyvom na práva prežívších sexuálneho násilia,
- nedostatočným prístupom k reprodukčným a sexuálnym právam vrátane chýbajúcej a demonizovanej sexuálnej a vzťahovej výchovy na školách,
- rasizmom a štrukturálnym násilím, ktorému čelia Rómky,
- útlakom a útokmi, ktorým čelia kvír ženy a nebinárne či intersex osoby.

Obrankyne ľudských práv čelia útokom na vlastné práva

Ida Želinská za kolektív neon upozorňuje, že práva žien nie sú frárou. Nie sú odčlenené od skutočných ľudí – všetky tie akcie, pochody, petície musel niekto plánovať a koordinovať, všetky tie práva, ktoré boli ženám priznané a stali sa „bežnými“, najprv musel niekto obhájiť pred súdmi, všetky tie zákony, ktoré posunuli spoločnosť bližšie k rovnosti, musel niekto presadiť do legislatívy.

„Keď sme skúmali, ako sa žije tým ženám, ktoré chránia práva iných, nebolo to dobré počúvanie. Z nášho výskumu vyplynulo nieže niekoľko, ale veľa znepokojivých zistení. Takmer všetky ochrankyne ľudských práv mali skúsenosť s online obťažovaním, niekoľké a niekoľkí aj s prejavmi násilia v offline priestore. Takmer všetky identifikovali slabé a nestabilné financovanie ako jeden z kľúčových problémov a prekážok v ich práci. Za doslova alarmujúcu môžeme označiť aj skutočnosť, že mnohé v posledných rokoch pozorujú a pociťujú negatívny trend vo vývoji situácie v oblasti obrany a ochrany ľudských práv, najmä ženských a reprodukčných práv a práv LGBTI+ osôb, ako aj v postoji verejnosti k ich práci. To spôsobuje, že veľkú časť svojich kapacít sú nútené venovať reaktívnej práci,“ hovorí Ida Želinská za kolektív neon.

Je nespochybniteľné, že najväčšiu úlohu v rámci ochrany ľudských práv (žien) majú štáty. Ich úlohou, vyplývajúcou z medzinárodných ľudskoprávných štandardov, a tiež v ich najlepšom záujme, je chrániť aj tie a tých, čo chránia práva iných, a vytvárať im bazálne podmienky na efektívny výkon ich práce.

To platí najmä pre ich ochranu: aj na Slovensku máme, žiaľ, skúsenosť, že hrozby z online sveta sa môžu veľmi tragicky premietnuť do offline priestoru. Je preto nevyhnutné, aby štát bral online obťažovanie – s ktorým má skúsenosť väčšina obrancov a obrankyň ľudských práv –, s najväčšou vážnosťou a razantne proti nemu zakročoval.

Preživšie sexuálneho násilia a prevencia ďalšieho násilia sú dlhodobá na okraji záujmu

V roku 2023 bola predložená novela Trestného zákona, ktorá obsahovala prácne a odborne pripravenú redefiníciu trestného činu znásilnenia s dôrazom na absenciu súhlasu. Z návrhu novely z decembra 2023, o ktorom parlament hlasoval začiatkom tohto roka, redefinícia znásilnenia úplne vypadla. Namiesto zvýšenia ochrany ľudí zažívajúcich sexuálne násilie tak slovenské orgány od tejto zásadnej zmeny trestuhodne upustili. Novela Trestného zákona v schválenom znení skracovala premlčacie doby za zločiny znásilnenia a sexuálneho zneužívania. Neskôr v tomto prípade došlo k náprave a NR SR schválila, že v prípade znásilnenia, ale aj ďalších trestných činov sa premlčacia doba meniť nebude. Faktom však zostáva, že vládna koalícia zmenu najskôr obhajovala, pričom sme boli svedkyňami neprijateľných, dehonestujúcich a krajne neodborných vyjadrení.

Až následne, po tlaku verejnosti, expertiek a expertov ohlásila zámer premlčacie doby ponechať v pôvodnom rozsahu. V stanovisku „[Napravte zásahy do práv obetí trestných činov](#)“ zo 14. februára vyjadrilo viac ako 200 odborníkov a odborníkov hlboké znepokojenie nad zmenami, ktoré prijatá novela Trestného zákona priniesla. V stanovisku vyzvali poslancov a poslankyne, aby napravili ubližujúce a škodlivé zásahy do práv obetí. Dôležité je zdôrazniť, že k schváleniu zmeny došlo v skrátrenom legislatívnom konaní, bez možnosti širšej odbornej diskusie o dôsledkoch a škodlivosti takejto zmeny premlčacích dôb.

„Veríme, že Slovensko má šancu rozšíriť počet krajín, ktorých zákony reflektujú fakt, že deliacou čiarou medzi sexom a znásilnením je súhlas. Je to však šanca, ktorú môžeme využiť len vtedy, ak ukončíme dekády trvajúcu politickú ignoranciu a hanebnú toleranciu rodovo podmieneného násilia. Potrebujeme reálne a dôrazné kroky a zmena definície znásilnenia musí byť len začiatkom. Pri novele Trestného zákona sme videli ochotu parlamentnej väčšiny presadiť hanebné skrátenie premlčacích dôb, a hoci to neskôr napravili, nemôžeme zabúdať na to, že jediné, čo im v tom zabránilo, bol tlak verejnosti.

Ak je tlak verejnosti to jediné, čo zastaví cynickú, nepochopiteľnú a devastačnú snahu o podkopanie ochrany preživších znásilnenia, potom je zrejmé, že Vláde SR a väčšine NR SR na ľudských právach žien a dievčat absolútne nezáleží. Zmenu zákona musí sprevádzať adekvátne financovanie bezpečných priestorov pre preživšie násilia, kvalitne vyškolený personál polície, prokuratúry a ďalších miest prvého kontaktu a v neposlednom rade adekvátne a kvalitné vzdelávanie vrátane vekovo primeranej sexuálnej a vzťahovej výchovy na školách. Prevencia rodovo podmieneného násilia musí mať formu systémových a spoločenských zmien, inak budú akékoľvek kroky štátu len nedostatočnou a dočasnou záplatou,“ uviedla koordinátorka výskumu a advokácie Amnesty International Slovensko Natália Šmídová.

Nedostatočný a oklieštený prístup k reprodukčnému zdraviu

Adriana Mesochoritsová z organizácie Možnosť voľby upozorňuje, že Slovensko dlhodobo zlyháva pri zabezpečovaní reprodukčného zdravia a práv svojho obyvateľstva. *„Pokiaľ ide o interrupčnú starostlivosť, patríme k najhorším v Európe. V našej krajine je interrupcia doslova beh cez prekážky. Ženy a ďalšie osoby, ktoré potrebujú interrupciu, sa stretávajú s nedostatkom informácií, odmietaním starostlivosti, ubližujúcim prístupom, ako aj s medicínsky neopodstatnenými čakacími dobami, nemožnosťou podstúpiť interrupciu neinvazívnou tabletkovou formou a tiež s vysokými cenami a regionálnymi rozdielmi v dostupnosti. Takýto prístup k interrupčnej starostlivosti je v rozpore nielen s lekáorskými štandardmi, ale aj s ľudskoprávnymi záväzkami Slovenska v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv. Obmedzenia sa pritom najviac dotýkajú chudobných ľudí, osamelých matiek a žien zažívajúcich násilie,“* uviedla Adriana Mesochoritsová.

Fakt, že Slovensko patrí k najreštriktívnejším európskym krajinám v prístupe k interrupciám, potvrdzujú aj zistenia Európskeho parlamentného fóra pre sexuálne a reprodukčné práva. Podľa *European Abortion Policies Atlas*, ktorý pripravujú, je Slovensko na nelichotivom 43. mieste spomedzi 52 štátov Európy. Na chvoste rebríčka sme sa podľa ich najnovšieho prieskumu (2024) ocitli aj v prístupe k antikoncepčným metódam a poradenstvu týkajúcemu sa plánovania rodičovstva, ktoré sú kľúčové pre predchádzanie nežiaducim tehotenstvám.

„Slovensko musí zmeniť svoj postoj k sexuálnym a reprodukčným právam. Nemôžeme dovoliť, aby sa opakovali tragédie z krajín, kde sú interrupcie zakázané alebo veľmi obmedzené, ako sú Poľsko, Írsko, Argentína alebo Salvador. Mali by sme sa inšpirovať krajinami, ktoré chránia právo na interrupciu, ako Fínsko, Španielsko a v týchto dňoch najmä Francúzsko, ktoré schválilo zakotvenie tohto práva v ústave. Je to otázka zdravia, ľudských práv a dôstojnosti,“ uviedla Adriana Mesochoritsová. Dodáva tiež, že *„obmedzenia interrupcií preukázateľne neznižujú ich počet, iba vedú k tomu, že ženy siahajú po riešeniach, ktoré môžu ohroziť ich zdravie a život.“*

Rasizmus, diskriminácia a obmedzovanie práv rómskych žien

Rómske ženy na Slovensku naďalej čelia závažnými prejavom viacnásobnej diskriminácie, ktoré majú hlboký, inštitucionálny charakter. Tieto prejavy sú okrem iného výrazne prítomné v oblasti zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie. Na pôrodnických oddeleniach nemocníc sa rómske ženy stretávajú s umiestňovaním do segregovaných „rómskych“ izieb a zažívajú rasovo motivované ponižovanie a zanedbávanie zo strany zdravotníckeho personálu.

Tisíce rómskych žien žijú segregovane vo vylúčených rómskych komunitách v podmienkach, ktoré sú na úkor ich ľudskej dôstojnosti. Tisíce rómskych dievčat zažívajú diskrimináciu v prístupe k vzdelaniu, ktorá im nikdy nedovolí vymaniť sa z hlbokkej medzigeneračnej chudoby.

V minulosti bolo množstvo rómskych žien nezákonne sterilizovaných bez poskytnutia informovaného súhlasu alebo bez akéhokoľvek súhlasu. Aj keď sa vláda SR v roku 2021 za túto prax formálne ospravedlnila, poškodené ženy dodnes márne čakajú na spravodlivosť. Národná rada SR dňa 27. 2. 2024 po prvom čítaní hlasovala o predložennom návrhu zákona, ktorý mal vytvoriť účinný mechanizmus na odškodnenie poškodených žien. Návrh však nebol schválený.

„Je pre mňa veľkým sklamaním, že parlament odmietol podporiť návrh zákona, ktorý mohol nedobrovoľne sterilizovaným rómskym ženám konečne priniesť zadostučinenie. Je nutné, aby štát konečne prijal svoju zodpovednosť. Návrh odškodňovacieho zákona musí byť čo najskôr schválený, aby sa všetky nezákonne sterilizované rómske ženy dočkali spravodlivosti,“ povedala Agáta Duchoňová, koordinátorka pre terénny monitoring Poradne pre občianske a ľudské práva.

Pri prevencii sexuálneho násillia a obťažovania chýba adekvátne vzdelávanie a prístup k informáciám

Zuzana Bendíková zo združenia InTYMYta upozorňuje, že Slovensko patrí medzi európske krajiny s najvyšším výskytom tínedžerských tehotenstiev. *„Násillie a obťažovanie rôzneho druhu sa u nás, žiaľ, považujú za súčasť kultúry a noriem. Poskytovaná zdravotná starostlivosť, ako aj informovanosť o témach sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv je minimálna a nesystematická. Približne každé desiate dieťa a dospelávajúci človek má skúsenosť s tým, že od neho niekto na internete žiadal intímne informácie.*

Riešenia, našťastie, poznáme. Z viacerých európskych krajín vieme, že zavedenie dlhodobých národných programov vzdelávania o vzťahovej a sexuálnej výchove viedlo napríklad k zníženiu počtu tehotenstiev a interrupcií u mladistvých, poklesu výskytu sexuálneho zneužívania, poklesu sexuálne prenosných infekcií u mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov a ďalším pozitívam, ako sú zvýšená miera solidarity či vzájomného rešpektu,“ upozorňuje Bendíková.

Kvalitná a vekovo primeraná vzťahová a sexuálna výchova je podľa Bendíkovej účinnou prevenciou násillia, šikany, diskriminácie a ďalších typov nezdravého správania. Slovensko sa v [Stratégii Slovenskej republiky pre mládež 2021–2028](#) zaväzuje zlepšovať život mládeže aj v oblasti bezpečných a zdravých vzťahov prostredníctvom inklúzie, rovnosti, nediskriminácie a budovania zdravého životného štýlu a psychického zdravia. Tieto ciele napĺňa obsah kvalitnej a vekovo primeranej vzťahovej a sexuálnej výchovy.

„Za organizáciu inTYMYta vyzývame zákonodarkyne a zákonodarcov na to, aby prestali zdravie, bezpečie a práva ľudí zneužívať ako dymovú clonu na kradnutie a podvody a začali riešiť to, čo skutočne ovplyvňuje každodenný život ľudí na Slovensku,“ dopĺňa Bendíková.

Násilliu čelia aj kvír ženy, nebinárne a transrodové osoby

Rodovo podmieneným a sexuálnym násilím, ako aj ďalšími formami útlaku a porušovania ľudských práv na Slovensku trpia nielen cisrodové heterosexuálne ženy, ale aj transrodové ženy a ďalšie príslušníčky kvír komunity. Transrodové ženy patria celosvetovo k skupinám populácie, ktorá je najviac ohrozená rodovo podmieneným násilím a zločinmi z nenávisti z dôvodu rodovej identity. LGBTI+ ľudia, najmä transrodové a rodovo nekonformné osoby, sú často vystavené riziku ekonomického a sociálneho vylúčenia.

Andrej Kuruc z InPoradne, ktorú prevádzkuje Iniciatíva Inakosť, upozorňuje, že lesby, bisexuálne ženy a transrodové ženy sa stretávajú s viacnásobnou diskrimináciou. *„K homofóbii, bifóbii a transfóbii sa pripája aj sexizmus, sexuálne obťažovanie a rodové nerovnosti. Zo všetkých LGBTI+ ľudí zažívajú kvír ženy v oveľa väčšej miere partnerské násilie. To platí aj v porovnaní s heterosexuálnymi ženami. Transrodové ženy sú často ohrozené nenávisťnými útokmi a komentármi na verejnosti, kvôli čomu zažívajú veľkú mieru strachu a takzvaného menšinového stresu, čo sa odráža aj na ich psychickom zdraví,“* upozorňuje Andrej Kuruc.

Transrodové ženy na Slovensku zároveň čelia systémovému útlaku, prekážkam pri medicínskej tranzícii aj úradnej zmene rodu. Niektoré političky a politici sa opakovane pokúšajú transrodovým ľuďom skomplikovať či de facto znemožniť právne tranzície. V marci minulého roka prešiel vďaka podpore 87 poslancov a poslankyň do druhého čítania návrh na zmenu zákona č. 301/1995 Z. z. o rodnom čísle. O tomto transnegatívnom zákone sa v druhom čítaní nakoniec nehlasovalo a zákon sa tak v predošlom volebnom období nestal realitou. Návrh je však opäť v parlamente a poslanci a poslankyne by o ňom mali hlasovať na aprílovej schôdzi.

„Situácia LGBTI+ ľudí na Slovensku je dlhodobo kritická. Páry rovnakého pohlavia ani deti, ktoré spoločne vychovávajú, nepožívajú žiadnu právnu ochranu, a to aj napriek tomu, že Slovenská republika má jasné ľudskoprávne záväzky. Zákon o rodine a ďalšie právne predpisy im tak priamo upierajú právo na súkromný a rodinný život a ďalšie ľudské práva. Transrodové ženy sú pri právnej tranzícii nútené do rozvodov a zároveň prichádzajú o rodičovské práva vo vzťahu k vlastným deťom. Slovensko upiera svojim občiankam ľudské práva len na základe toho, kým sú a koho milujú,“ uviedla koordinátorka kampaní a komunikácie Amnesty International Slovensko Daniela Mužiková.

Podľa Alexandry Demetrianovej z o. z. Sapling v ich organizácii vnímajú MDŽ predovšetkým ako pripomienku hlbokých nerovností, ktorým stále čelia lesbické, bisexuálne a transrodové ženy a intersex osoby.

„Antirodové kampane a boj proti tzv. rodovej ideológii útočia na samotné právo na existenciu žien z LGBTI+ komunity. Nenávisťné prejavy voči ženám sú v spoločnosti, politike i médiách normalizované a ich terčom sa stávajú predovšetkým transrodové ženy. Na tento znepokojujúci trend a porušenie Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorého je Slovensko signatárskou krajinou, Slovenskú republiku [upozornil vlni aj Výbor \(OSN\) pre odstránenie diskriminácie žien](#). Výbor vyzval Slovenskú republiku na kriminalizáciu takýchto prejavov a ich prevenciu predovšetkým online. Výbor tiež odporučil verejne odsúdiť homofóbne prejavy a násilie voči lesbám, bisexuálnym, transrodovým ženám a intersex osobám v systéme orgánov činných v trestnom konaní a budovať kapacity na stíhanie trestných činov z nenávisti. To bola aj jedna z požiadaviek hnutia za práva LGBTI+ ľudí po teroristickom útoku, a

nič z toho sa nepodarilo naplniť ani jednej z troch vlád, ktoré boli odvtedy pri moci,“
uviedla Alexandra Demetrianová.

Sapling upozorňuje, že Slovensko v oblasti opatrení rodovej rovnosti najviac zlyháva voči transrodovým ženám. Všimol si to aj spomínaný Výbor CEDAW, ktorý vlani kritizoval SR za nedobrovoľné a vynucované sterilizácie transrodových žien ako podmienku právnej tranzície. Slovenská republika by na odporúčanie Výboru mala zabezpečiť dostupnosť právnej tranzície bez vynucovania sterilizácií, ku ktorým v praxi stále dochádza, čo je porušením nielen medzinárodného práva, ale aj zákona v SR. Štát nekoná a trend je skôr opačný – na úrovni vládnej koalície i parlamentu čelia transrodové ženy neustálym pokusom zakázať tranzície a komplikovať im život. Agresívna politická rétorika na adresu transrodových žien nebezpečne posilňuje vášne v spoločnosti a niet pochýb o tom, že vedie k nárastu nenávisťných prejavov i násillia voči nim.

KONIEC

Tlačovú správu odprezentujeme na tlačovej konferencii, ktorá sa uskutoční v piatok 8. marca o 10:00 hod vo Foajé na Štefánikovej 16 v Bratislave. V prípade otázok alebo záujmu o rozhovor s Amnesty International Slovensko alebo niektorou zo zástupkýň organizácií ma neváhajte kontaktovať e-mailom na adrese daniela.muzikova@amnesty.sk alebo telefonicky či správou na čísle 0940 998 174.

Kontakt na Poradňu pre občianske a ľudské práva: Agáta Duchoňová, koordinátorka pre terénny monitoring Poradňa pre občianske a ľudské práva, e-mail: poradna@poradna-prava.sk a tel.č. 0949 338 396.